

Filozofie vzdělávání dospělých

e-learningová studijní opora

PhDr. Martin Kopecký, Ph.D.

Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK

Vznik této studijní opory byl umožněn v rámci Vnitřní soutěže FF UK pro rozvojové programy na rok 2015 (projekt „Tvorba e-learningových studijních opor k nově koncipovaným profilovým předmětům oboru andragogika“).

Úvod do předmětu

Vážené studentky, vážení studenti,

předkládaný studijní opora „Filozofie vzdělávání dospělých“ má za úkol představit základní příspěvky moderní diskuse, která se odehrává a odehrává nad otázkou smyslu celoživotního vzdělávání. Byl bych velmi rád, pokud by se mi v textu podařilo ukázat, že ačkoli je tato diskuse někdy poměrně obtížně přístupná, je také nosná a potřebná. Systematicky se totiž věnuje problémům, které jinde nejsou podrobně řešeny, ale které současně mají svou vážnost a těžko mohou být přehlíženy, jestliže máme na porozumění procesu vzdělávání (dospělých) upřímný zájem.

Lze říci, že učební text neprobírá mnoho otázek. Spíše se soustředí jen na několik málo problémů – témat a ukazuje, jak různorodými (což nemusí znamenat nesmiřitelnými) přístupy je lze uchopit. Tato různost spočívá v pestrosti toho, jaké stránky vzdělávání jsou tematizovány a jaké důrazy se při tom objevují.

Myšlenky jednoho představovaného směru mohou být obtížně slučitelné, nebo dokonce v rozporu s tezemi dalších přístupů. V jiných případech se naopak mohou vzájemně podobat. Někdy nastává situace, v níž je určitá myšlenka vlastní více pohledům, avšak její původ je pokaždé originální. I z tohoto důvodu se v kapitolách poměrně často vyskytují odkazy na jiná místa textu. Právě nahlédnutí podobností a odlišností představovaných proudů je jedním z důležitých úkolů při studiu textu. Abychom pochopili jeden z nich, je výhodné porozumět i ostatním.

Pokud se zaměříme na nejobecnější rovinu shodných rysů uváděných koncepcí, zjistíme, že všem je vlastní víra v možnosti učení a tvůrčí schopnosti člověka. Jiným pojítkem mezi nimi je převážně kritický postoj k dominantní praxi vzdělávání a také předpoklad neoddelitelnosti představ o dobré výchově a vzdělávání od představ o dobrém životě.

Téma edukace není pro filozofii sice rozhodující, ale současně vůbec není okrajové. Dějiny filozofických úvah o možnostech a poslání výchovy jsou proto dlouhé. V rámci nutného zúžení záběru jsem sáhl po období moderní filozofie (19. a 20. století). Tato volba se opírá především o skutečnost, že právě v tomto období se zrodil a proměňoval svět, ve kterém žijeme, a spolu s tím i vzdělávání dospělých, jak ho máme možnost sledovat.

Tematika filozofie vzdělávání je v textu uchopena z hlediska potřeb studia andragogiky. To znamená, že se liší od rozšířenějšího pojetí filozofie výchovy, jež je výrazně zaměřeno na dítě. Předmětem našeho zájmu je člověk obecně (tj. bez potřeby rozlišení jednotlivých životních etap) nebo přímo člověk dospělý, kterého je třeba brát jako autonomní bytost. Zmiňovaná autonomie není pokládána za něco, co by automaticky poskytovalo záruku menšího stupně „problematičnosti“ – komplikovanosti vzdělávání dospělého, pokud jej srovnáme s výchovou a vzděláváním dítěte.

Učení ve své spontánní podobě nebo ve své podobě uvědomované a řízené (tedy jako výchova či vzdělávání) je nejenom něčím, co život člověka doprovází, ale také tím, co je do značné míry zárukou náročnějšího pojetí života ve smyslu života činného, který má zájem na své vlastní kultivaci. Jak nám ukazuje řada směrů myšlení, člověk je intersubjektivní bytost, a proto jsou pokusy poznávat a realizovat svobodu skrze učení možné jedině v sociálních vztazích.

První kapitola předloženého textu uvádí základní rysy filozofického přístupu k výchově a vzdělávání. Další část na ni navazuje tím, že přináší přehled životních etap člověka s ohledem na jejich vztah k výchově a vzdělávání. Následuje celek, který charakterizuje možnosti vědeckého přístupu při poznání obecně i pojetí výchovy a vzdělání a plní roli jakéhosi přechodu k jádru skriptu. Zmiňované kapitoly nastiňují proudy filozofického uvažování, které jsou klíčové pro diskuse o vzdělávání dospělých, jež se odehrává v rámci celoživotního vzdělávání a učení. V posledním oddíle je ukázáno jednak na původ myšlenky celoživotního vzdělávání ve starších etapách filozofie, jednak

na proměny politického konceptu celoživotního vzdělávání během jeho historie, jež čítá více než čtyři desetiletí.

Rozsah jednotlivých kapitol se drobně liší, jejich struktura zůstává neměnná. Úvodem je probíraná problematika stručně načrtnuta, za strukturovanou hlavní částí textu následuje shrnutí a seznam doporučené literatury. Mimo knižní publikace lze samozřejmě pracovat s kvalitními internetovými stránkami. Za většinou z kapitol jsou proto doporučeny užitečné webové odkazy.

Mezi těmito zdroji vynikají Internetová encyklopedie filozofie <http://www.iep.utm.edu/> a Stanfordská encyklopedie filozofie <http://plato.stanford.edu/contents.html>. Dále bych rád doporučil elektronickou encyklopedii informálního vzdělávání <http://www.infed.org/> a profily myslitelů v oblasti edukace, jak je nabízí stránka UNESCA <http://www.ibe.unesco.org/en/services/publications/thinkers-on-education.html>.

Mou ambicí jako autora těchto skript je, aby v nich čtenář našel alespoň několik myšlenek, které ho inspirují k reflexi vlastní zkušenosti role učícího se nebo vzdělavatele a podnítit čtenáře k tomu, aby se zamysleli nad otázkou, ke kterému z probíraných přístupů mají nejbližší, a pokusili se pro tuto svou volbu formulovat několik argumentů.

Autor